

עונש קל, מחיר כבד ענישה גופנית של ילדים, גם קלה יחסית, פוגעת בנפשם ואף בשכלם

מאת ברוריה אתר

לענישה גופנית בגיל צעיר "לשם חינוך" יש השלכות קשות בתחומים רבים בגיל המבוגר, לרבות ירידה במנת המשכל וביכולת האקדמית. מחקר שנעשה לא כבר בדרום אפריקה הראה ירידה ב-12 נקודות במנת המשכל בקרב בנות שננקטו כלפיהן עונשים קשים, לעומת בנות שזכו לחום רגשי ושהמעטו כלפיהן בעונשים פיסיים. אותו מחקר גם הצביע על כך שלענישה גופנית יש קשר מובהק מבחינה סטטיסטית עם יכולת לימוד ירודה. מאמר שהופיע בגיליון של הארגון העולמי לבריאות וסקר את הספרות המדעית בנושא הראה שענישה גופנית מובילה במקרים רבים אצל הילד לדימוי עצמי נמוך, לדיכאון ולשימוש מופרז באלכוהול בגיל מבוגר.

בחלק מהמקרים הללו מדובר אמנם בענישה קשה, אך גם לעונש גופני קל יחסית וגם למה שמכונה "מכה חינוכית" יש השפעות שליליות לטווח ארוך, בהתאם לאופיו של הילד ולמידת רגישותו.

מחקר אחר, אמריקאי, בדק את הקשר בין ענישה גופנית למנת המשכל. ד"ר מוריי שטראוס מאוניברסיטת ניו המפשייר ערך את המחקר בקרב 960 ילדים אמריקאים, גילאי 4-6. המחקר ארך ארבע שנים והראה שילדים שהוכו לעתים תכופות היו בעלי מנת משכל ממוצעת של 98 נקודות (פחות מהממוצע באוכלוסייה), בעוד שילדים שלא הוכו כלל היו בעלי מנת משכל ממוצעת של 102 (מעל לממוצע).

החוקר אמר כי התוצאות אינן קשורות בהכרח לעונש הפיסי שקיבלו הילדים, אלא בעיקר לעובדה שהורים שאינם נוקטים עונשים גופניים מקדישים יותר זמן לחינוך ולהסברה מילוליים. מנהלת המכון לבריאות הילד בקנדה אמרה בקונגרס בינלאומי על ענישה גופנית, שהתקיים שם לפני כשנתיים, כי "תוקפנות כלפי ילדים משפיעה על היצירתיות ועל התפתחות הדמיון שלהם, דבר המשפיע ישירות על מנת המשכל שלהם".

ישראלים לא מעטים סבורים שענישה גופנית של ילדים היא "שיטה טובה להקנות התנהגות טובה". כך לפחות ענו 25% מהנשאלים בסקר שנערך בקרב 1,000 תושבים מן המגזר היהודי העירוני. שיעורם, משערים עורכי המחקר, גבוה אף יותר, מפני שייתכן שחלק מהמשתתפים הסתייגו מהבעת דעתם האמיתית. בסקר אחר אמרו כ-60% מהנשאלים שהציבור לא יהיה מסוגל לעמוד ב"גזירה" של בית המשפט העליון הקובעת שאין להכות ילדים "למטרה חינוכית". את המחקר ערכו ד"ר יצחק לבב משירותי בריאות הנפש של משרד הבריאות וד"ר רוזה גופין מהמחלקה לרפואה חברתית בהדסה ירושלים.

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092

כתובת אתר המשרד: <https://pop.education.gov.il/student-rights/>

E-mail: tova.edu@gmail.com

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

מחקרם התברר כי אבות ואמהות נוקטים עונש גופני במידה שווה. אשר להשכלה - הורים בעלי השכלה נמוכה מכים יותר מאשר הורים בוגרי בית ספר תיכון. התברר גם כי הורים בעלי השכלה אקדמית מכים יותר מאשר הורים בעלי השכלה תיכונית. ד"ר לבב וד"ר גופין אומרים כי מאחר שהממצא הפתיע אותם, הם בדקו את הנושא פעמיים והגיעו לאותן תוצאות. עוד מצאו החוקרים כי קיים פער בין הורים לילד אחד או שניים לבין משפחות מרובות ילדים. ככל שעולה מספר הילדים, כך גובר השימוש בענישה גופנית כלפיהם.

בעיני רבים נתפשת הענישה הגופנית כתופעה נורמטיבית שלא רק שאין לשנותה, אלא יש אף לעגנה בחוק. זה הרקע להצעתו של חבר הכנסת אברהם רביץ (יהדות התורה) לפני כמה חודשים. רביץ גייס את הפסוק "חושך שבטו שונא בנו" לטובת החוק שהציע, המתיר להכות ילדים "למטרות חינוכיות". חוק זה לא נתקבל, ולעומתו אושרה קודם הצעתה של ח"כ ענת מאור ממרצ שלפיה "הורה, מורה, או אפוטרופוס שיגרמו נזק לילד, לא ייהנו עוד מהגנה אוטומטית מתביעה משפטית".

ואילו ד"ר לבב טוען כי ענישה גופנית "חינוכית" עלולה להידרדר עד להתעללות של ממש וכי לעתים הגבולות בין ענישה גופנית לשם חינוך ובין התעללות בילדים - מטושטשים. לדבריו, השכיחות של השימוש בסוג זה של ענישה גבוהה ככל שהילד צעיר יותר, אינו מסוגל להגן על עצמו ולפיכך פגיע יותר מבחינה פיסית, רגשית ושכלית.

אך גם בנוגע לענישה הגופנית ה"סבירה", מדגיש ד"ר לבב, בנוסף לפצעים ולצלוקות בנפשם ובשכלם של הילדים, סוג זה של ענישה מציג דגם מעוות של מערכת היחסים בין בני האדם; הוא מנציח את הדפוס המתיר לשולט להפעיל כלפי הנשלט כוח ולא רק סמכות. קיימת סכנה שהילד יסגל לו את הכוחנות הפיסית ואת התוקפנות כחלק ממבנה האישיות הבוגרת. "הכאת ילד, גם בצורה 'מתונה' ו'סבירה', היא הפרה גסה של זכויות האדם", אומר ד"ר לבב. והוא שואל: מדוע מותר לתת לילד "סטירה חינוכית" ואסור להכות מבוגר? האם בשל חולשתו של הילד החברה רשאית להפקירו לשרירות לבם של החזקים?

למרבה הצער, אומרים לבב וגופין, אין בארץ הדרכה לשימוש בשיטות חינוכיות לא אלימות. רופאי הילדים ועובדי תחנות טיפת חלב אינם מודעים לסכנה של התופעה ואין להם הידע הנדרש להדריך הורים בעניין זה. יתר על כן, לפעמים הצוות שותף לדעה כי ענישה גופנית "מתונה" אף רצויה.

© פורסם ב"הארץ" בתאריך 01/29/2001

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092
כתובת אתר המשרד/ <https://pop.education.gov.il/student-rights/>
E-mail: tova.edu@gmail.com